

Exemplet Grekland visar att staten som institution är farlig

Den grekiska regeringen sitter i förhandlingar om hur man skall undvika statsbankrutt medan folket är ute på gatorna och protesterar. En statsbankrutt skulle föra med sig stora problem, inte bara för befolkningen – misär och elände är ord som hörs på gatan i Aten – utan även för global handel, för det internationella banksystemet och för det europeiska samarbetet. Ilskan vänds mot statsmakten som låtit det ske och mot bankerna som haft det tvivelaktiga omdömet att låna ut pengar den. Hur har det kunnat bli såhär? Kanske måste man gå tillbaks i historien för att finna orsaken.

Dagens centralstat och det globala statssystem som byggts upp är en nutida konstruktion. Den växte fram vid tiden för den franska revolutionen 1789. Först då påbörjades den typ av statsbildning med centralt styre på alla områden som vi ser på de flesta håll i Europa idag – parlament, administration, regering, lagstiftning, valuta, militär, etc.

Den nya staten behövde försäkra sig om solidaritet från folket. För några sekler sedan gick man handgripligen fram – den som inte var solidarisk med statsmakten kunde råka mycket illa ut. Förräderi mot överheten kunde till och med innebära döden – ibland med ganska grymma metoder.

Under krig och andra orostider har folket vänt sig till staten för skydd mot verkliga eller imaginära fiender. Under de två världskrigen under 1900-talet agerade staten som garant för försvar och säkerhet. Statsmakterna erhöll alltså lojalitet för orostider som man i flera fall hade varit med om att orsaka.

Men redan under de första decennierna efter andra världskriget stod det klart att de gamla beprövade lojalitetskriterierna inte längre fungerade. Nya verktyg behövdes för att legitimera statens existens. Man började köpa lojalitet. Staten utlovade välfärd på flera plan. De stater som inte hade möjligheter till detta tog till autoritära metoder. Det var sannolikt vid denna tid som man lade grunden till de problem vi nu ser i Grekland.

Staten som institution och det globala statssystemet har uppenbarligen stora problem. Antalet stater som fallerar ökar. Enligt de senaste observationerna har så mycket som 20 av 192 stater redan kollapsat – d.v.s. det centrala styret har förlorat kontrollen över statens hela territorium.

Tjugo stater ligger i riskzonen och det finns risk att de går samma väg. Ytterligare 20 ligger på gränsen till att falla och det är svårt att förutspå vilken väg de kommer att gå.

Den arabiska våren är ett aktuellt exempel - en ”revolution” vars utgång är mycket osäker och oroväckande. Situationen i Mellanöstern är ett påtagligt resultat av statsmakternas oförmåga att bygga upp hållbara politiska och administrativa globala och inomstatliga strukturer.

Men det kan hävdas att statskollaps inte gäller de ”stabila” staterna i Europa. Men här är det andra faror som kommit i dagen med situationen i Grekland.

PIGS-staterna (Portugal, Irland, Grekland, Spanien) är några exempel på statsmakter som har svårigheter att få debet och kredit att hänga ihop. Till de ursprungliga PIGS kan man lägga Italien, Storbritannien och Frankrike som också brottas med stora offentliga underskott. Listan är sannolikt längre än så. Förr kunde staterna gå till finanssektorn och låna till underskotten – ”stater går aldrig i konkurs”, hette det.

Staten, som skulle vara en garant för välfärden, står uppenbart inför en framtida ekonomisk krissituation. Man kommer att få brottas i valet med att skruva ner förväntningarna för att minska underskotten eller beskatta medborgarna ytterligare. Båda alternativen får folk ut på gatorna i de protester som vi ser på flera håll i Europa idag, inte minst i Grekland.

Frågan är om det europeiska statssystemet har kommit till vägs ände? Vissa tecken tyder i på att staten som institution, åtminstone de centralt styrda, har problem som gör framtiden för osäker. Staten har även problem med det folkliga stödet på hemmaplan – dess legitimitet ifrågasätts på många håll.

När bankerna kollapsade under senaste bankkrisen myntades uttrycket: ”Staterna räddar bankerna men vem räddar staterna”? FN? Knappast, de har inga medel att använda i sådana sammanhang. Inte heller EU kan i längden hålla potentiellt bankrutta statsmakter under armarna. Man har ju bara tillgång till de medel som statsmakterna själva vill skjuta till.

Den enda realistiska räddningsplankan för staten i det längre perspektivet är, som jag ser det, starka självstyrande regioner med den folkliga rotkontakt som flertalet statsmakter saknar. Regionerna kan därför utgöra en stabiliserande faktor när staten inte längre förmår att leva upp till de stabilitets- och välfärdslöften som man lovat medborgarna.

När stater kollapsar är det allvarligt. Inre stridigheter, flyktingströmmar och ekonomisk nedgång är bara några exempel på vad som sker när samhället slutar att fungera på ett tillfredsställande sätt. Situationen i vår omvärld tyder på att staten som institution är instabil och i grunden farlig - om den baseras på centralt styre utan den politiska och administrativa tröghet som ett starkt regionalt självstyre innebär.

Göran Hansson
2012-02-14